

MAGYAR BIANKA¹**A női kosárlabda edzők helye és szerepe a kosárlabda társadalomban**

Jelen tanulmányban annak a kutatásomnak az eredményeit ismertetem, amely a női edzők helyét és szerepét vizsgálja a kosárlabdasportban Magyarországon. Kutattam a nemzetközi és a hazai emancipációs törekvések történetét, különös tekintettel a sportra gyakorolt hatására. Feldolgoztam a nők sportban való megjelenésének gyökereiről, majd a női sport elterjedéséről szóló tanulmányokat. Arra kerestem a választ, vajon ma Magyarországon milyen arányban képviseltetik magukat a nők edzőként a kosárlabda-társadalomban. Vizsgálom jelenlétüket a csapatoknál korosztályonként, illetve eredményességüket a végzettségeikhez és az életkorukhoz viszonyítottnak. Kíváncsi voltam arra is, vajon mennyire tartják összeegyeztethetőnek edzői munkájukat a családi életükkel.

Az emancipációs mozgalmak történetisége

A nőemancipációs küzdelmek és a feminizmus kifejezések gyakran szinonimaként használhatók. Hazánkban a 19. század utolsó évtizedéig csak a nőemancipáció fogalmát találjuk meg írók, politikusok írásaiban. A feminizmus csak később került be a nyelvhasználatba. Franciaországban bukkan fel először. A latin femina szóból származik. Az 1890-es évtizedre már széles körben elterjedt a különböző francia lapokban és a női szervezetek szóhasználatában.

Magyarországon 1894-ben jelenik meg először a sajtóban. A Pallas Nagy Lexikona XIII. kötetében 1896-ban már megtalálhatjuk a *nők emancipációja* címszót (Kéri, 2018). Linda Gordon definíciója szerint: „A feminizmus a férfiuralom kritikája, amely annak megváltoztatása céljából alakult, és azt a hitet feltételezi, hogy ez a változás lehetséges.” (Gordon idézi Pető, 2003, p. 12)

A 18. század végén fogalmazódott meg először, hogy a nőket ugyanolyan emberi jogok illetik meg, mint a férfiakat. Ekkor indult meg az érvelés a férfi és női „természetes” hivatásokról. Úgy vélekedtek, hogy biológiai determinizmusa van a nők és férfiak hivatásának, feladatának. Az antropológia tudományának segítségével igyekeztek ezt alátámasztani. Más és más tulajdonságokkal ruházták fel a két nemet. A nőkhez az érzékenységet, a gyengeséget, a passzivitást, az önfeláldozást, az ártatlanságot, a szerénységet, a szelídséget, a türelmet, a hűséget és az érzelmek dominanciáját társították. Ezzel szemben a férfiakhoz a racionalitást, az aktivitást, a bátorságot, az erélyességet, az ésszt, a szilárd akaratot.

¹ A TFSE MTK Női Kosárlabdacsapat vezetőedzője; email: magyarbia90@gmail.com

A dualizmus korában a nő a családi, a férfi a közsférában teljesít. A reformokat sürgetők amellet, hogy elismerték a nők „természetes” hivatásának fontosságát, hangsúlyozták, hogy ez nem lehet akadály a annak, hogy a családban betöltött szerepükön túl is tevékenykedjenek (Kereszty, 2008).

A nőemancipációs küzdelmeket aszerint csoportosíthatjuk, hogy mire irányultak. A kezdeti törekvéseket a leányoktatás megszervezésének igénye szülte. Ezt követte a női jogokért folyó küzdelmek időszaka. 1879-ben Somogyi Géza írt erről, aki földrajzi egységekhez kötve vizsgálta ezeket a törekvéseket. Somogyi két irányt különböztetett meg, az amerikai és a németet. Az amerikai irányzat képviselői politikai, a németé pedig társadalmi egyenjogúságért harcoltak (Kéri, 2018).

A nők politikai jogaiért folytatott küzdelmei szorosan összefüggtek a nők munkába állásával, a művelődéssel, az iskoláztatással és a városiasodással. Hazánkban 1843-ban merült fel először, hogy a nemesi származású nők politikai joghoz jussanak, azonban erre a Tanácsköztársaság idején került sor. 1919. április 2-tól minden 18. életévét betöltött nő és férfi szavazati jogot kapott. Mindez azonban akkor, a tanácsrendszer augusztusi bukása után, nem teljesült (Kéri, 2018).

Az 1867-es kiegyezést követően a gazdasági fellendülés, a modernizáció és az iparosodás következtében megváltozott a nők társadalmi helyzete is. Ekkor szerveződtek és éltek virágkorukat a különböző nőmozgalmak. Sorra alakultak a női szervezetek, alapítványok, iskolák, egyesületek és sorra jelentek meg a színvonalas női lapok is (Családi Kör, Magyar Bazár, Nők Lapja, Nemzeti Nőnevelés). Ezek többek között feladatuknak tekintették a nők munkavállalási és szakképzési törekvéseinek a felkarolását is (Fábri–Borbíró–Szarka, 2006, p. 185).

A 19. század második felében Magyarországon is gyakorta írtak a sajtóban pró és kontra a női emancipációs törekvésekkel kapcsolatban. A Nők Lapja 1871. április 19-i számában P. Szathmáry Károly Nőemancipáció című cikkében a nőemancipáció ellen érvelve a következőket írja: „Mert annak az eszménynek, melyet az „emancipált nő” kifejez, olyasvalami felel meg, mi a női hivatástól teljesen elüt; valami olyan bastard-lény, mely nőnek született, de hivatását félreértve férfi akar lenni; éppoly természet- és szépségtellenes valami, mint a nőies férfi.” Ugyanebben az évben Vörös Vidor A nőiességről című cikkében már így fogalmaz: „Azok, akik a nők munkaképességét nem akarják megengedni és elismerni, ma már nem azon vádat dobják a nőkre, hogy nincs elég szellemi tehetségük, hanem azt hozzák fel, hogy gyöngéd nőiességüket eddigelé csakis férfiak által gyakorlott foglalkozások által eltékoznák.” (Fábri–Borbíró–Szarka, 2006, pp. 14–15).

Európában már a 19. század közepétől megjelentek azok a törekvések, melyek a nők egyetemi képzésbe kerülésére irányultak. Magyarországon már a 19. század első felében felmerült a nők egyetemi képzésének ügye, és ez az 1890-es évek elejére erősödött fel. Az Egyetemi Lapok 1889. november 3-i számában ez áll: „[...] egy nőnek épp annyi joga van a műveltségből, sőt a tudományosságból is, a maga részét követelni, mint akármely férfinak [...].” Fábri–Borbíró–Szarka, 2006, p. 159). Wlassics Gyula (1852–1937) kultuszminiszter 65719/1895. számú rendelete tette lehetővé a nők számára a budapesti és a kolozsvári felsőfokú intézményekben való tanulást. „Az első hazai hallgatónő, aki az 1895–1896-os tanévtől a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Karán matematika-fizika szakra iratkozott be, Glücklich Vilma (1872–1927), fiumei felsőbb leányiskolai tanítónő volt, a hazai feminista mozgalom későbbi élharcosa.” (Kéri, 2018, p. 471)

Magyarország alkotmánya 1949-ben megtiltotta a nemi diszkriminációt. A jelenleg hatályos alaptörvény kimondja a férfi és a nő közötti egyenlőséget az állampolgári, a politikai, a gazdasági, a társadalmi és a kulturális jogok vonatkozásában. Az alaptörvény² XV. cikkében ezt olvashatjuk:

- (1) A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes.
- (2) Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.
- (3) A nők és a férfiak egyenjogúak.
- (4) Magyarország az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti.
- (5) Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

Gyakorta tapasztaljuk, hogy a nők és a férfiak ritkán dolgoznak ugyanolyan pozícióban, ugyanazon a munkahelyen. Még mindig elmondható, hogy a nők többnyire nőies, feminizálódott hivatást választanak maguknak. A szegregáció jeleit itt is fellelhetjük, ugyanis a nők és a férfiak által betöltött állások elkülönülnek sok esetben egymástól.

Létezik az ún. üvegplafon jelenség, ami azt jelenti, hogy a karrier egy ponton megtorpan, nem lehet világosan látni az előrejutás akadályát, de gátak jelentkeznek. Kutatások világítanak

² Magyarország Alaptörvénye,
https://www.keh.hu/magyarorszag_alaptorvenye/1515-Magyarorszag_Alaptorvenye&pnr=5
 (2019. szeptember 15.)

rá arra, hogy a nőknél ez előbb bekövetkezhet. A nők, még ha ugyanolyan képesítéssel, tapasztalattal is rendelkeznek, mint a férfiak, jóval kisebb ívű munkahelyi karriert futnak be, mint a férfiak. A vezetői rétegekben még mindig sokkal kevesebb a nő (Pongrácz–Tóth, 1999).

Az Európai Unió egyik célkitűzése a két nem közötti esélyegyenlőség megteremtése. Fontos cél, hogy a tagállamokban a nők helyzete jobbra forduljon az élet minden területén, a nők és férfiak bérkülönbségei szűnjenek meg azonos munkakör betöltése esetén. Cél továbbá a vezető pozícióban lévő nők számának növelése és a diszkrimináció visszaszorítása (Pető, 2003).

Nők a sportban

A nők kizárólag a magánszférába kényszerítése és a közsférából való kirekesztése évszázadokon keresztül érvényesült. Azt tapasztaljuk, hogy ha javuló tendencia is mutatkozik e téren, de gyakorlatilag egy máig ható jelenségről beszélünk a sportban éppúgy, mint az élet számos egyéb területén. Ennek a területnek a kutatása sokáig nem került fókuszba, azonban ma már egyre inkább ez is felszínre kerül. Ezt azzal magyarázhatjuk, hogy a sportban a férfiak dominanciája tulajdonképpen evidenciának volt tekinthető. A sportot sokáig kizárólag a férfiak számára fenntartott területnek gondolták, így aztán színterévé válhatott a férfiidentitás újratermelésének és megerősítésének. Aztán, amikor az 1800-as évek második felétől a nők is részesei lehettek a sportnak, sokan ezt a férfiak világába való behatolásként értelmezték (Földesiné–Gál–Dóczi szerk., 2010).

Sportoló embereket ábrázoló legkorábbi forrásaink a Kr.e. 3. évezredből maradtak fenn. Vázafestmények és barlangrajzok tanúskodnak arról, hogy már akkor sportoltak. Sokáig kizárólag férfiak jelennek meg ezeken a tárgyi emlékeken. A Kr.e. 2. évezredből az ókori Krétán már a nők is ott vannak a sportban. Váza- és edényfestményeken örökítették meg a bikaugrást női résztvevőkkel (Trenka, 2014).

Lükorgosz király Spártában a Kr.e. 9. században rendeletben szabályozta a spártai ifjak neveltetését, de ez ugyanúgy vonatkozott a lányokra is. Ők ugyanúgy futottak, diszkoszt és gerelyt vetettek, birkóztak vagy úsztak. A nők testi nevelését azért tartották fontosnak, mert a feltételezéseik szerint az edzett nő életképesebb gyermeket tud világra hozni, és így látták biztosítottak a hadsereg utánpótlását. Míg a férfiak a háborúkban voltak, bizonyos kormányzati és gazdasági szerepeket már a nők is átvehettek. Solón Kr.e. 594-ben elrendelte a sportolást és ezzel az athéni gyermekek számára kötelezővé vált az úszni tanulás. A lányok labdajátékáról először a Kr.e. 8. századból találunk említést Homérosz feljegyzéseiben (Trenka, 2014).

Az olimpiai játékok elődei a pánhellén játékok voltak. Csak szabad görög férfiak vehettek részt a versenyeken, amelyeket Iszthmosz, Püthia, Nemen és Olimpia városokban rendeztek

meg. Ezeken nők még nézőként sem lehettek jelen. Négyévenként azonban Héra istennő tiszteletére rendeztek olimpiát a hölgyek számára is. Erről pedig a férfiakat zárták ki. Még a bírók, az edzők és a személyzet is csak nőkből állhatott (Trenka, 2014).

A kora középkorból van forrásunk a nők sportban való részvételéről. 1263-ban István király kisebbik lánya versenyt futott a solymász ispán, Jolánta nevű lányával. Lovasversenyek résztvevője volt az első magyar királynő, Mária (1382-1387). A rendszeres testgyakorlás továbbra is a férfiak tevékenysége volt, de az arisztokrácia lányainak nem tiltották a lovaglást, a vadászatot, a táncolást és a labdajátékokat.

A középkorban a felsőbb osztályok tudták csak a sportolást mint szabadidős tevékenységet végezni. A 16-17. századtól váltak aztán tömegessé a sportmozgások különböző formái. Hazánkban a nők elsőként a turistáskodásba kapcsolódtak be. A 19. században indult meg nálunk a nők tömeges jelenléte a sportban. A Honderü írásaiból tudjuk, hogy 1843-ban Csáky Rozália úszóiskolát hozott létre. 1871-ben Pesten már olyan tornaiskola is működött, amelyet lányok is látogathattak (Trenka, 2014).

Sporttal szervezett formában a legtöbb gyermek először az iskolában találkozott régen, de nincs ez másképp ma sem. A nők azonban sokáig kiszorultak az intézményes nevelésből, így értelemszerűen a szervezett sporttevékenységekből is. Mária Terézia 1777-ben a Ratio Educationis rendeletében döntött a kötelező közoktatásról, majd az Eötvös-féle népoktatási törvény rendelkezett 1868-ban a mindenki számára kötelező elemi iskolai oktatásról. Ebben pedig a fiúk és a lányok számára egyaránt kötelező tantárgyként szerepelt a testnevelés. A Nemzeti Torna Egyletből kerültek ki 1881-ben az első testnevelő tanárnők, majd 1925-ben megnyitotta kapuit a Testnevelési Főiskola, ami már az indulás évében is koedukált volt (Trenka, 2014).

A nők a sportban sokáig csak nézőként vettek részt. A 19. század végén válhattak aztán aktív szereplőivé a sportnak, ekkor kezdhettek el ugyanis ún. férfias versenysportot űzni (Kovács, 2012, p. 8 idézi Trenka, 2014, p. 159).

A nők részvételét a sportban sokáig ellenezték, de ennek mértéke erősen sportágfüggő volt. A hölgyek gyengébbnek ítélt biológiai adottságai alapján határozták meg, hogy mely sportok alkalmasak az ő számukra. Ilyen volt elsőként a tenisz, a golf, az íjászat és a vitorlázás (Földesiné-Gál-Dóczy szerk., 2010). Nemzetközi (él)sportversenyt – az olimpiákon kívül – a nők számára először Wimbledonban, a tenisztornán rendeztek 1877-ben (Gáldiné 2007 idézi Trenka, 2014, p. 159). Hazánkban a nők a 19. század második felétől a korcsolyázásban, a lovaglásban, az úszásban, a teniszben, majd a céllövészetben, a csónakversenyeken, valamint a gyaloglásban vehettek részt (Földesiné-Gál-Dóczy szerk., 2010).

Az újkori ötkarikás játékokon 1900-tól már nők is versenyezhettek. Charlotte Cooper teniszezőnő két aranyérmet is nyert. Mint ahogy az 1. számú táblázatban jól látható, 1900-ban az olimpián 22 hölgy vett részt, ami a 2,2 %-át jelentette az összes sportolónak, míg 1904-ben pedig mindössze 6. Ezt követően egy lassú fejlődési folyamatot figyelhetünk meg a nők arányszámának alakulásában. 2000-ben pedig Sydney-ben már 38,2 %, majd négy évvel később Pekingben 42,3 %-ra emelkedett a nők arányszáma az összes sportoló számához viszonyítva. Érdekességként meg kell említeni, hogy ugyanebben az évben a magyar olimpiai delegáció 48%-át a nők tették ki (Trenka, 2014).

Olimpia évszáma	Nők százalékos arányszáma (%)
1900	2,2
1904	0,9
1936	8,3
1948	9,5
1956	11,3
2000	38,2
2008	42,3

1.sz. táblázat: Nők részvételének aránya az olimpiai játékokon
(Forrás: saját készítés)

Ahogy fent már írtam, a nők sokáig az Olimpiáról és így az élsportból is kiszorultak. Egy bátor hölgy, Alice Milliat vezetésével azonban 1917-ben megalakították a Nemzetközi Női Sportszövetséget (FSFI). Ez a szervezet aztán szárnyai alá vette a női sportéletet és a társadalom figyelmét is erre irányította. Mint ahogyan néhány ezer évvel korábban a görögök, Milliet és az FSFI 1921-ben és 1922-ben női olimpiákat rendeztek. Ezek helyszíne Monaco volt (Gáldiné 2007 idézi Trenka, 2014, p. 159).

Világjelenség még ma is, hogy kevesebb nő sportol, mint férfi. A nők hosszú időn át tartó kirekesztése a versenysportból, de máig jellemző alulreprezentáltságuk is azt jelzi, hogy még mindig nem valósulhatott meg a nők egyenjogúsága a sportban. Még mindig vannak olyan sportklubok Európában, ahonnan a nőket teljesen kizárják. Ilyen például a Római Sakk Klub vagy a Nápolyi Evezős Klub. Több olyan sportág van, amely csak a közelmúltban nyitotta meg kapuit a nők előtt (bokszt, öttusa, kardvívás) (Trenka, 2014).

A 20. század második felétől megindult erőteljes emancipációs törekvések a sportban is megmutatkoztak. Innentől kezdték el vizsgálni a sport társadalmi viszonyrendszerét a női szempontokra fókuszálva. Továbbra is jellemző a sport maszkulin jellege. A sport, intézményesülése óta, máig megtartotta a férfiak dominanciáját és a nők alárendeltségét (Ross és Shinew, 2008 idézi Kovács, 2012, p. 8). Napjainkban „[...] a sport legitimálja a diszkrimináció különféle

formáit (pl.: a női sport kevésbé elismert, kevésbé értékelt, elviekben és anyagiakban is)” – írja Trenka (2014). Bourdieu (1990) pedig így fogalmaz a nőkről: „[...] a társadalmi térben elfoglalt pozíciójuktól függetlenül továbbra is egy szimbolikus negatív hányadossal vannak elválasztva a férfaitól” (Hadas, 2002, p. 185 idézi Trenka, 2014, p. 161).

A női jogok egyik első szószólója, Emmeline Pankhurst (1858-1928) több mint száz évvel ezelőtt, 1914-ben így írt a törekvéseik céljáról: „*Mi azért harcolunk, hogy eljőjön az idő, amikor egy születendő kislány egyenlő esélyekkel vág neki az életnek, mint fiútestvérei.*” (Názer, 1996, p. 1 idézi Trenka, 2014, p. 161). A nők esélyegyenlősége sem a sportban, sem az élet egyéb területén még nem valósult meg teljes mértékben.

Mint ahogy már korábban írtam, a nők és férfiak közötti egyenlőség megteremtése az Európai Unió egyik alapelve. Az Európai Bizottság a Nők chartájában és a nők és férfiak közötti egyenlőségre vonatkozó 2010-2015-ös stratégiában megfogalmazásra került, hogy a Bizottság elkötelezett a nemek közötti szakadék megszüntetése mellett. A 2014 és 2020 közötti stratégiai intézkedésekre irányuló egyik javaslat a nemek egyenlőségét hivatott érvényesíteni a sport területén. Ebben arra ösztönzik a tagállamokat, hogy államaikban a sportot irányító szervek és a nem kormányzati szervezetek dolgozzanak ki nemzeti és nemzetközi stratégiákat a nemek sporton belüli egyenlőségére irányuló fellépések céljából. Arra ösztönzik továbbá a sportszervezeteket, hogy javítsák a nemek közötti egyensúlyt az igazgatótanácsokban, a bizottságokban, valamint az irányítószervekben és az edzők körében. Bár napjainkban sokkal hangsúlyosabb a nők részvétele a sportban, ma még mindig azt mondhatjuk, hogy a döntéshozó szervezetben továbbra is alulreprezentáltak helyi, nemzeti, európai és világszinten egyaránt. Az Európai Unió tagállamaiban a nők továbbra is kevés számban képviseltetik magukat a sportszervezetek legfelső döntéshozatali pozícióiban. 2015-ben az összes tisztségnek átlagosan csupán 14%-át töltötték be nők. A leggyengébbek e téren a lengyelek, hiszen ott mindössze 3%-ot tesz ki a nők jelenléte. Svédország vezet az élen, ahol ez 43%-ot jelent.³

A női edzők helyzetével kapcsolatos kutatásomban megvizsgáltam, hogy milyen arányban vannak jelen a sportban. Megállapítható, hogy ezen a területén is az alulreprezentáltság figyelhető meg. Az Európai Bizottság (2014) *Gender Equality in Sport: Proposal for Strategic Actions 2014-2020* (A nemek közötti egyenlőség a sport területén: a 2014 és 2020 közötti stratégiai intézkedésekre irányuló javaslat) szerint, hét uniós tagállam számadatai alapján, Európában az

³ A nemek közötti egyenlőség a sportban. A Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete, Litvánia
A Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete (EIGE) a nemek közötti egyenlőség kérdésével foglalkozó uniós tudásközpont. Az EIGE – a nemek közötti egyenlőség európai helyzetével kapcsolatos különleges szakértelem, valamint összehasonlítható és megbízható adatok nyújtásával – támogatja a politikai döntéshozók és valamennyi vonatkozó intézmény azon törekvését, hogy a nők és férfiak közötti egyenlőség minden európai számára valósággá váljon. file:///C:/kepzesesgyakorlat/tanulmanyok_19nov/mh0215937hun.pdf (2019)

összes sportedzőnek megközelítőleg csupán 20-30%-a nő. Azokban a sportágakban nagyobb a női edzők jelenléte, ahol a női sportolók aránya magas, mint például a tánc, a torna, a műkorcsolya vagy a lovassportok. Az is megfigyelhető, hogy főként helyi vagy regionális szinten versenyző nőkkel, serdülőkkel vagy gyermekekkel foglalkoznak az említett edzőnők. 2012 és 2014 között európai szinten még csökkent is a nők foglalkoztatottsága a sport területén (u.o.).

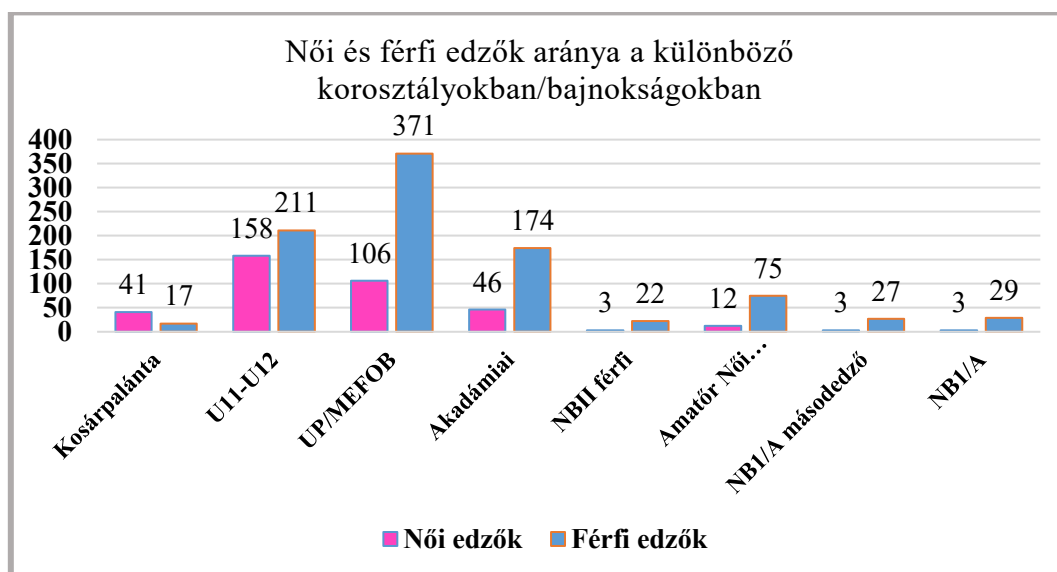
A magyar kosárlabdázás kezdetei

A kosárlabda sport Magyarországra is viszonylag hamar elért a tengerentúlról. Kuncze Géza testnevelő tanár 1912-ben egy müncheni tanfolyamon találkozott először ezzel a játékkal. Neki tulajdonítjuk a kosárlabda magyarországi meghonosítását és neki köszönhetjük az első szabályok lefordítását is 1921-ben. Kezdetben a torna, majd 1925-ben a Magyar Atlétikai Szövetség fogadta be a sportágat. 1933-ig palánk nélkül játszottak hazánkban. A palánkos változatot a Torinóban, még ugyanabban az évben megrendezett Főiskolai Világ bajnokságon ismerték meg a magyarok. Ezután terjedt el a palánk Magyarországon is (Kopkáné szerk., 2015, p. 9). 1942-ben alakult meg a Magyar Kosárlabda Szövetség. Első elnöke dr. Hepp Ferenc lett, aki a Springfieldi egyetemen is tanult (Kristóf–Magyar–Gál, 1992). Az említett évben rendezték meg az első hivatalos bajnokságot is, melyet a KEAC (közgazdász hallgatók) csapata nyert meg (Kopkáné szerk., 2015). 1950-től férfi kosárlabdázóink Európa élvonalához tartoztak. 1955-ben még Európa-bajnokságot is nyertünk. A diadalmenet az 1960-as évek közepéig tartott, majd fokozatosan maradtunk el Európa legjobbjaitól. Ettől függetlenül a legnépszerűbb sportágak közé tartozik a kosárlabda, amely Magyarországon a fővárosban terjedt el először (Honvéd, MAFC, Csepel), majd sorra alakultak a vidéki centrumok is (Baja, Sopron, Szeged, Pécs, Székesfehérvár, Kőrmend, Zalaegerszeg). A magyar női kosárlabda csapat 1980-ban a 4. helyezéssel jutott a moszkvai olimpián, és több világ bajnokságon is az első tíz között végzett.

Női kosárlabdaedzők Magyarországon a kutatás tükrében

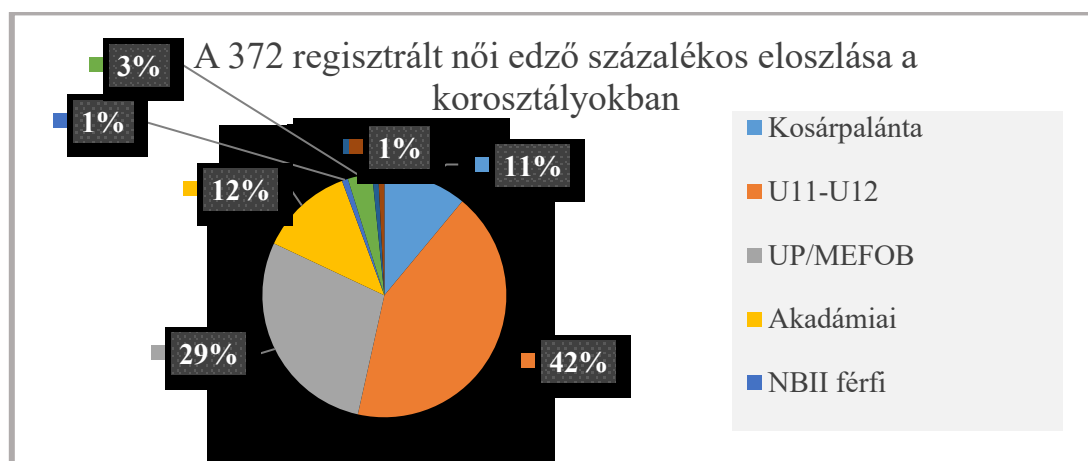
A Magyarországon kosárlabdaedzőként dolgozó nőkkel kapcsolatos kutatásomat kvantitatív kutatási módszerre építve terveztem meg. Kutatási módszerem a kérdőív volt. A mintát 56 db kitöltött online kérdőív alkotja. A 2019/2020-as szezonban regisztrált edzők számosságát vizsgálva, a nemi arányok tekintetében, a Magyar Kosárlabdázók Országos Szövetsége által kapott adatok alapján megállapítható, hogy az adott szezonban 1298 edző szerzett érvényes licencet, melyből 372 nő és 926 férfi. Nyolc kategóriára bontottam az edzői kártya típusokat, melyeket korosztályok, illetve bajnokságok alapján alakítottam ki. Az 1. számú ábrán is látható, hogy az

alsóbb korosztályokkal foglalkoznak inkább a női edzők, míg az idősebb utánpótlás csapatoknál, illetve az élvonalban magasan férfi többséget mutatnak az adatok.

1. számú ábra: A női és a férfi edzők aránya az egyes korosztályokban
(Forrás: saját készítés)

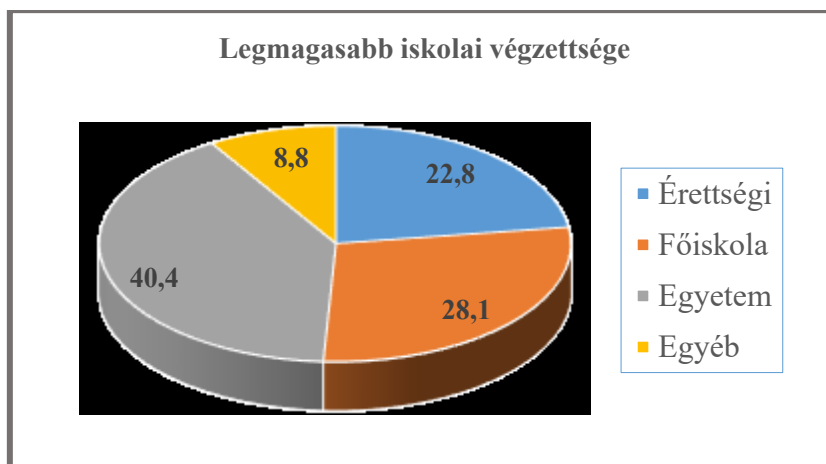
A 2. számú ábra alapján megállapítható, hogy a 372 regisztrált női kosárlabda edző közül a legtöbben (42 %) U11 – U12-es csapatoknál dolgoznak. A sorban második az UP/MEFOB csapatoknál edzősködő női edzők aránya. Ők 29 %-ot tesznek ki. Ezt követik az akadémiai (12 %), majd a kosárpalánta csapatoknál munkát vállaló női kosárlabda edzők.

2. számú ábra: Női edzők százalékos eloszlása a korosztályos csapatoknál
(Forrás: saját készítés)

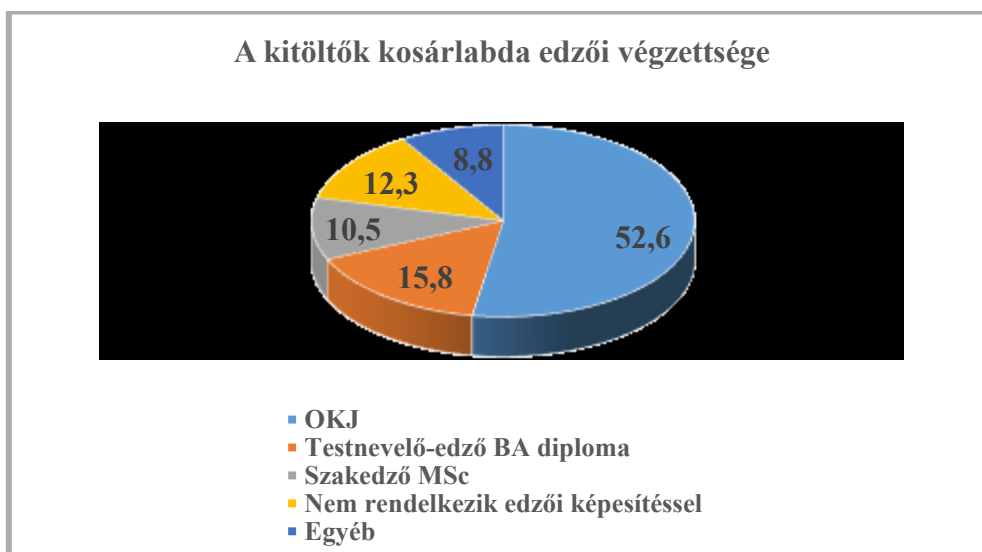
A kérdőívet kitöltők több mint fele (57,9%) 30 évesnél fiatalabb, 29,8 %-uk 25 -30 év közötti, 28,1 %-uk pedig mindössze 20-25 éves. 60 évnél idősebb női edző csupán 2 fő akadt, de az 50-60 év közötti korosztály is csupán 10,5%-ot tesz ki.

A női kosárlabdaedzők legmagasabb iskolai végzettségét szintén vizsgáltam. A 3. számú ábra is jelzi, a kitöltők 68,5 %-a felsőfokú végzettségű. Az egyetemi diplomával rendelkezők aránya meghaladja a 40 %-ot. Ez, úgy gondolom, egészen magas arány, és azt mutatja számunkra, hogy női kosárlabdaedzőink többsége magasan kvalifikált. A csupán érettségivel rendelkezők 22,8 %-ot alkotnak, amit én magas értéknek találok, és egyúttal elgondolkodtató is, hiszen az edzői hivatás komoly pedagógiai és pszichológiai, valamint módszertani tudást feltételez. Ezek hiányában kevésbé lehet hatékonyan teljesíteni.

3. számú ábra: A kitöltők legmagasabb iskolai végzettsége
(Forrás: saját készítés)

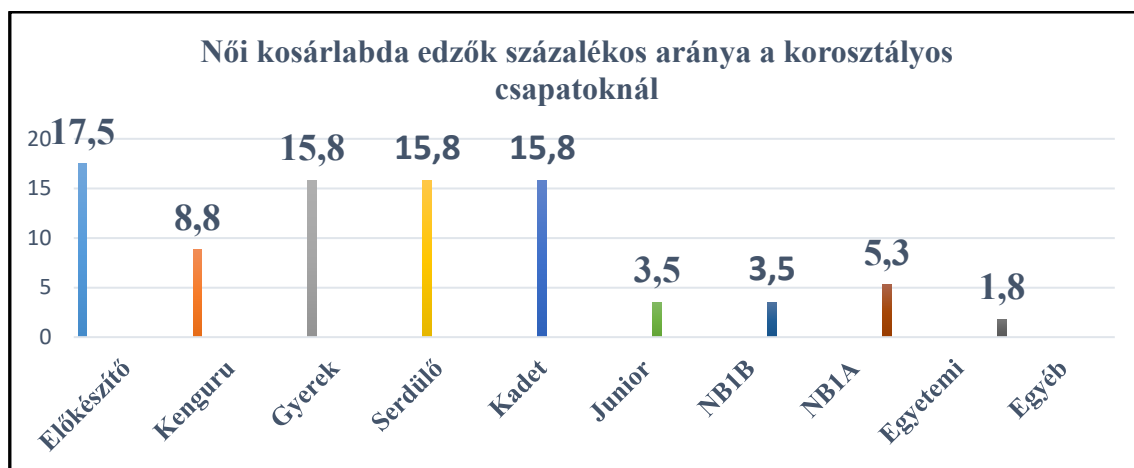
Vizsgáltam azt is, vajon a magyar női kosárlabdaedzők milyen képesítéssel rendelkeznek munkájukhoz. A kosárlabda edzők képzése hazánkban komoly, nagymúltú hagyományokkal rendelkezik. Többszintű képzésük révén igen színes a paletta. A kutatás azonban azt bizonyította, hogy a többség (52,6 %) csupán OKJ-s edzői képesítéssel rendelkezik – ez látható a 4. számú ábrán.

4. számú ábra: A kitöltők edzői képesítése
(Forrás: saját készítés)

A kitöltők 12,3 %-a egyáltalán nem rendelkezik edzői képesítéssel, és csupán alig több mint a negyedüknek van BA- vagy MSc-diplomája (10,5 % szakedzői és 15,8 % testnevelő-edző diplomát tudhat magáénak).

Nagyon vegyes képet mutatnak a válaszok arra a kérdésemre vonatkozóan, hogy ki milyen korosztályú csapatoknál dolgozik.

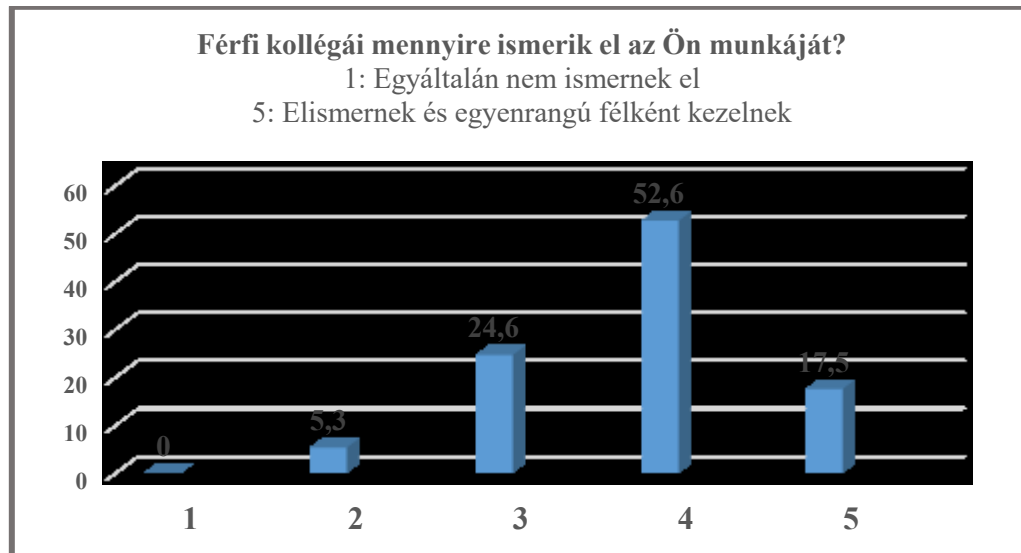
4. számú ábra: Női kosárlabdaedzők százalékos aránya a korosztályos csapatoknál
(Forrás: saját készítés)

Az 5. számú ábra mutatja, hogy a női kosárlabdaedzők majdnem háromnegyede (73,7 %) előkészítő, kenguru, gyerek, serdülő vagy kadet csapatoknál dolgozik. 5,3 % (3 fő) már feljutott a legfelső osztályba, azaz az NB1A-ban kapott edzői munkát. NB1B-s csapat edzője az 57 kitöltő közül csupán 2 fő. Egyetemi csapatnál 1 női kosárlabdaedzőt találunk a kitöltők között. A kutatásban részt vett női kosárlabdaedzők majdnem 60 %-a lány csapat edzőjeként dolgozik. 24,6 %-uk lány és fiú csapatokat is irányít. A kitöltők közül 2 fő soha nem volt kosárlabda játékos, 71,9 %-uk viszont igen. 24,6-a a női edzőknek jelenleg is kosárlabdázik edzői munkája mellett.

Kutattam azt is, vajon a női kosárlabda edzők érezték-e valaha annak hátrányát, hogy nőként irányíthatnak egy csapatot. Az 57 válaszadó közül 40 fő (70,2 %) volt, aki erre a kérdésre nemmel, 12 kitöltő pedig igennel válaszolt. Ez az összes kitöltő 21,1 %-a. A „talán” választ öten jelölték meg, ami 8,7 %-ot tesz ki.

Bár a kitöltők jelentős része fiatal, feltételeztem, hogy házastársi vagy élettársi kapcsolatban él a többségük. Erre választ is kaptam a kérdőívem elején - kiderült, hogy a női edzők 43,9 % él élettársi kapcsolatban vagy házasságban. A kutatásból még megtudhatjuk, hogy 31,6 %-nak gondot okoz az edzői munkáját összehangolni a családi élettel. További 19,3 %-a a kitöltőnek bizonytalan e tekintetben, mert ők a „talán” választ jelölték be. Megállapítható tehát, hogy a női edzők több mint felének problémás mindkét területen helytállnia.

Az adatközlőknek egy 1-től 5-ig terjedő skálán kellett megjelölniük, hogy férfi kollégáik mennyire elégedettek a női edzők munkájával. A 6. számú ábráról leolvasható, hogy a férfi kollégák 17,5 %-a teljesen egyenrangú félként kezeli és elismeri női kollégáit, méghozzá 52,6 %-nál a négyes értéken.

5. számú ábra: A férfi kollégák elégedettsége női edző kollégáikkal
 (Forrás: saját készítés)

Megnyugtató az az eredmény, hogy a női kosárlabda edzők 96,5 %-a úgy nyilatkozott, hogy a játékosaival még nem származott konfliktusa abból, hogy nő. Kíváncsi voltam arra is, mennyire jellemző az egyesületeknél a női edzők foglalkoztatása. A kutatás vegyes eredményt mutat. 35,7 %-a a kitöltőknek a legmagasabb értéket (5) jelölte be az 1-től 5-ig terjedő skálán.

Összegzés

A női kosárlabdaedzők helye és szerepe a magyar kosárlabdában témakörben folytatott kutatásom számos feltételezésemet megerősítette. Nagy megtiszteltetésnek érzem, hogy fiatalon (29 évesen) a legmagasabb osztályban dolgozhatok vezetőedzőként. Ugyanakkor én is számtalanszor tapasztalhattam, hogy nőként sokkal jobban kell bizonyítani, hogy helyünk van a kosárlabda-társadalomban, annak is a legfelsőbb osztályaiban. Mint ahogy az élet sok területén, így a sportban is megmutatkozik egyfajta szegregáció a női nem vonatkozásában. Természetesen sok eredményt tudnak már felmutatni a különböző emancipációs mozgalmak, és a sport területén is üdvözlendők azok az európai uniós elvárások, melyek abba az irányba hatnak, hogy a nők nagyobb szerephez juthassanak a sportvilágban is. Személy szerint nagyon örülök annak, hogy a saját sportágamban, a kosárlabdában a 2019/2020-as szezonban már hárman vagyunk női edzők az NB1A-ban. Bízom benne, hogy marad ez a javuló tendencia a jövőben is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Fábri Anna – Borbíró Fanni – Szarka Eszter (szerk., 2006): *A nő és hivatása II. – Szemelvények a magyarországi nőkérdés történetéből (1866-1895)*. Budapest: Kortárs Kiadó
- Földesiné Szabó Gyöngyi – Gál Andrea – Dóczi Tamás (2010): *Sportszociológia*. Budapest: Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar
- Kereszty Orsolya (szerk., 2008): *Interdiszciplinaritás a pedagógiában*. Képzés és Gyakorlat Konferenciák I. Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Főiskolai Kar
- Kéri Katalin (2018): *Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon (nemzetközi kitekintéssel és nőtörténeti alapozással)*. Budapest: Kronosz Kiadó
- Pető Andrea (szerk., 2003): *Női esélyegyenlőség Európában – Nőtudományai tanulmányok és a munkaerő-piac kapcsolata Magyarországon*. Budapest: Balassi Kiadó
- Pongrácz Tiborné – Tóth István György (szerk., 1999): *Szerepváltozások – Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. Budapest: TÁRKI Szociális és Családügyi Minisztérium Nőképviseleti Titkársága
- Trenka Magdolna (2014): En-garde, prêt, allez! Nők a sporttörténelemben; avagy küzdelem az esélyek egyenlőségéért a sportpályákon is. *Kaleidoscope*, 5. évf. 8. sz., pp. 157–165. DOI: [10.17107/KH.2014.8.155-163](https://doi.org/10.17107/KH.2014.8.155-163)

BIANKA MAGYAR

THE ROLE AND STATUS OF FEMALE COACHES IN THE BASKETBALL COMMUNITY

In this paper I am discussing the results of my research on the status and role of female coaches in Hungarian basketball. I researched the history of the international and Hungarian feminist movements with special focus on their effects on sports. I studied the beginnings of women's appearance in sports and the widespread acceptance and expansion of women's sports. My research is focused on female coaches in basketball in contemporary Hungarian society. I wanted to find out what percentage of the total number of Hungarian basketball coaches female coaches represent as well as their percentage in coaching the various age groups. I wanted to be able to answer questions about the professional results of female coaches and how their results are affected by their educational background and age. My research extended to questions about professional career/work and family life balance.

